

tremitas, nec vite enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludita venia. » Et infra, de bono latrone : « In momento, inquit, impietas religionem, crudelitas induit pietatem, et statim consummatus civis Sanctorum, et domesticus Dei premissus est in regnum. » S. Basilius homil. de Penitentia : « Tantummodo volens, inquit, et ipse Deus ultro occurret. » Et probat ibidem Basilius exemplo filii prodigi, incredibilem esse Dei benignitatem erga penitentes. S. Joannes Chrysostomus in epist. priore ad Theodorum lapsus : « Non, inquit, ad temporis rationem, sed juxta affectum animæ solet dijudicari Penitentia. » Et infra de bono latrone : « In eo momento, inquit, loquens vite peccata simul abstersit, atque ante Apostolos, officii grati præmium suscepit. » S. Leo in epist. 91. ad Theod. Episcopum : « Apud Deum, inquit, nullas patitur venie moras vera conversio, dicente Spiritu Dei per Prophetam : *Cum conversus ingenueris, salvus eris.* » Sanctus etiam Coelestinus I. Papa in epist. ad Gallos : « Desperat, inquit, de misericordia Dei, qui ei ad subveniendum morienti sufficere, vel in momento, non credit posse. » Et infra : « Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positum mente potius testimanda est, quam tempore, Propheta hoc taliter asserente, cum conversus ingenueris, tunc salvus eris. »

Quinta propositio : « Neque illud exigitur ut tot sint actus contritionis, quot sunt peccata ; modo de omnibus, quæ post examen menti occurrunt, ex animo doleamus. » Nam ut negandum non est, singula peccata detestanda esse, cum scriptum sit Isaia xxxviii : *Recogitabo tibi omnes annos eos, etc.* (1). Et Ezech. xviii : *Si impius egerit Penitentiam ab omnibus peccatis suis, etc.*, sic est etiam concedendum, posse hominem unica actione peccata omnia, quæ memoriæ forte accurrunt, detestari, atque ob ea commissa dolere : alioqui enim falsum esset quod paulo ante demonstravimus, in momento posse hominem converti, et justificari.

Sexta propositio : « Utilissimum tamen est, peccata singula amarissime, et longo tempore ita delectare, ut contritio non solum appetitive, sed etiam intensive, et extensive, ut sic loquamur, summa dici possit. »

Hanc propositionem satis nobis persuadent exempla, et exhortationes Sanctorum ; nam

et David lavabat per singulas noctes lectum suum, Psalm. vi. et S. Petrus flevit amare, Luc. xxii et Magdalena lacrymis suis pedes Domini irrigavit, Luc. vii. et S. Augustinus de se loquens lib. viii. Confess. cap. xii : « Ubi, inquit, a fundo arcano alta consideratio contraxit, et congestit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lacrymarum. » Et infra : « Ego sub quadam fici arbore stravi me, nescio quomodo, et dimisi habenas lacrymis, et proruperunt flumina oculorum meorum, acceptabile sacrificium tuum. » Et infra : « Dicebam hæc, et flebam amarissima contritione cordis mei. » S. Cyprianus in serm. de lapsis, extremo : « Orare, inquit, oportet impensius, et rogare diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus docere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, etc. » S. Ambrosius in libro ad Virginem corruptam, cap. 8 : « Defluant, inquit, oculi lacrymas, qui maseculum simpliciter non aspexerunt ; pallesca facies, quæ quondam viruit impudice : cor vero sit liquescens, sicut cera etc. »

Hæc et similia passim apud sanctos Patres inveniuntur, quæ quidem non eo solum toto animo amplectenda sunt, quod (ut diximus) contritio eo sit utilior, quo est major : sed etiam quia periculum est, ne homo se ipse fallat ; et dum se ad acrem et intensam contritionem excitare non salagit, revera ne appetitive quidem toto corde crimina detestetur.

CAPUT XII.

Contritionem causam esse remissionis peccatorum.

Septima controversia ordine sequitur : Utrum contritio peccata remittat. Lutherani etiam si contritionem requirant ad remissionem peccatorum, tamen non ferunt, ut contritio dicatur causa justificationis ; quod ideo faciunt, ne ulla ratione fidei derogetur, cui soli justificationem tribuunt.

Lutherus in assert. art. 12. posteaquam docuerat fidem justificare, etiam si per impossibile homo non esset contritus, subjungit : « Dixi autem, per impossibile, quia satis su-

pra dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cum gratia non infundatur sine magna concussione animæ : volui enim fidei virtutem declarare, et commendare, quam sola faciat ad remissionem peccatorum, et justificationem pacis. Quod dico, ne quis me putet contritionem, seu perturbationem illam cordis in cognitione peccatorum suscitatum negare, volo eam ; sed dico eam non operari justificationem, aut remissionem peccatorum : fides enim in verbum Dei justificat, et purgat. » Joannes Calvinus lib. iii. Instit. cap. 4. § 3 : « Diximus, inquit, et nos quodam loco, nunquam sine Penitentia obvenire peccatorum remissionem ; sed simul adjecimus, Penitentiam non esse causam remissionis peccatorum. » Martinus Kemnilius in 2. par. Exam. pag. 960 : « Impetrationem inquit, venie, et reconciliationem cum Deo, manifeste tribuunt (Catholici) actui seu operi contritionis nostræ : et quidem ante Absolutionem, quæ est vox Evangelii, gratis propter meritum Christi annuntians, et imperitius fidei reconciliationem cum Deo, et remissionem peccatorum. Quid vero aliud est hoc, quam reconciliationem cum Deo, et remissionem peccatorum adimere Evangelio, et fidei, imo gratuita misericordie Dei, et merito Christi : et transferre illam in merita nostrorum operum ? »

At Catholici communi consensu docent, contritionem causam esse remissionis peccatorum : quod idem Tridentinum Concilium docet, tum sess. 6. cap. 6. tum sess. 14. cap. 4. Ex quibus etiam locis intelligere licet, duobus modis contritionem causam esse justificationis ; quia videlicet disponit ad justificationem, et impetrat remissionem peccatorum. Sess. 6. cap. 6. numerat Concilium actum Penitentia inter dispositiones justificationis : et quia dispositio non solum se tenet ex parte materiae, sed etiam ex parte agentis, ideo actus Penitentia quatenus ab auxilio gratia, et libero arbitrio procedit, et hominem disponit ad justificationem, ipsius justificationis causa dici potest aliquo modo etiam efficiens. Sess. 14. cap. 4. idem Concilium scribit : Contritionem omni tempore necessariam fuisse ad veniam impetrandam : porro impetrare est esse etiam aliquo modo causam.

Theologi Scholastici in eo solum dissentire videntur, quod nonnulli volunt actum Pœni-

tentia, ut etiam actum fidei et dilectionis, esse dispositionem ad remissionem peccatorum, sed non meritum neque de condigno, neque de congruo remissionis peccatorum : et hujus sententia sunt Joannes Capreolus in 2. Sentent. dist. 40. quest. unica, et Dominicus a Soto lib. 2. de natura et gratia, cap. 4. At alii, iique plurimi, non solum dispositionem, sed etiam meritum de congruo justificationis esse volunt ejusmodi actus, quæ sententia est Magistri Sententiar. in 11. lib. Sent. dist. 27. et S. Thomæ in 2. dist. 27. quest. 4. ad 4. Alberti in primum, dist. 41. art. 2. ad quintum. S. Bonaventura in 2. dist. 28. art. 2. quest. 3. et in 4. dist. 15. art. 1. quest. 5. Præterea Scoti, Durandi, Gabriels, et aliorum, in 2. dist. 28. et ex recentioribus Andrea Vegæ lib. 8. in Concilium Tridentinum, decem ultimis capitibus, et in opusculo de justificatione quest. 7. Et quamvis posterior hæc sententia nobis superior, et Scripturis, ac Patribus conformior videatur, tamen in eo potissimum laborabimus, ut probemus, Penitentiam sive contritionem causam esse remissionis peccatorum quidquid sit de vocabulo meriti.

Habemus vicum divinas litteras, ad quarum aperissima testimonia nullam adhuc legi adversariorum responsionem. Ezech. cap. xviii. *Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit* (1). Quid clarius ? an vivificare animam suam, non est aliquid facere ad propriam justificationem ? In eodem capite : *Facite, inquit, vobis cor novum, et spiritum novum, quomodo autem faciat, homo sibi cor novum, et spiritum novum, paulo ante Propheta explicaverat dicens : Convertimini, et agite Penitentiam : projicite a vobis omnes prævaricationes vestras.* Quod si dum convertimur, et Penitentiam agimus, facimus nobis cor novum, et spiritum novum, quibus inficiari potest, conversionem, ac Penitentiam causam esse justificationis ?

Jona iii. *Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, et misertus est Deus super multitudine, quam locutus est ut faceret eis, et non fecit* (2). Hoc certo loco causa redditur cor misertus sit Dominus Ninivitarum, quia conversi sunt de via sua mala, Penitentia opera fecerunt.

Psalm. l. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* (3). At sacrificium Deum placere, et

(1) Isaï. XXXVIII, 15 ; Ezech. XVIII, 21.

(1) Ezech. XVIII, 27. — (2) Jon. III, 18. — (3) Psalms. 4, 19.

gratiam impetrare solet: et ideo subjungitur: *Cor contritum, et humilitatum, Deus, non despicies.*

Dan. IV: *Peccata tua elemosynis redime.* Tobiae XII: *Elemosyna a morte liberat, et ipsa est quae purgat peccata* (1). Haec loca non videntur intelligenda de elemosyna quocumque animo facta: nam qui in peccato perseverare volunt, nunquam per elemosynas salvabuntur. Neque intelligi possunt de elemosynis justorum, qui poenas temporarias post culpae remissionem, juxta Catholicorum sententiam, redimunt: siquidem Nabuchodonosor, quem Daniel alloquitur, impius erat; et Angelus apud Tobiam non tribueret elemosynae vim liberandi a morte, si de justorum tantum elemosynis loqueretur. Quare loca illa de elemosynis poenitentium intelligenda sunt, qui saltem ex congruo per contritionem et opera Poenitentiae, Dominum placant.

Luc. VII: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (2). Hoc loco dilectio, sive contritio ex dilectione, quam lacrymae testabantur, aperfissime dicitur esse causa remissionis peccatorum: siquidem particula illa Quoniam, causalis est.

Sed accedant testimonia Patrum, qui passim per contritionem peccata deleri, ablui, purgari dicunt, item contritione Deum placari, eique satisfieri affirmant; denique contritionem meritum, ac pretium appellare non verentur.

Tertullianus lib. IV. in Marcionem, ante medium: « Video, inquit, et Achab regem maritum Jezabel, reum idololatriae, et sanguinis Nabuthae, veniam meruisse Poenitentiae nomine. » Et in libro de Poenitentia: « Poenitentia, inquit, Dominus mitigat. » Origenes hom. 11. in cap. 20. Levitici « Purgatio, inquit, peccati per Poenitentiam constat: quam utrum quis digne gerat, ita ut mereri pro ea valeam possit, videto. » Cyprianus in serm. 5. de lapsis, extremo, posteaquam dixerat, Poenitentiam esse medicinam peccati, et per eam Dominum placari et ad veram contritionem fuerat cohortatus, ita sermonem clausit: « Qui sic Deo satisfecerit, qui Poenitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis et fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus et adjutus a Domino, quam contristaverat, laetam faciet Ecclesiam, nec jam solum Dei

veniam merebitur, sed coronam. » Quibus verbis docet, vera contritione satisfieri Deo, et veniam impetrari, ut inde justificatus homo, etiam ipsam gloriae coronam per martyrium, vel alia sancta opera mereatur. Athanasius in lib. de Virginitate, ultra medium: « Vide, inquit, quale remedium in lacrymis: spectat, quaeso, quam iniquitatem deleverit. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui ter jurejurando Dominum abnegaverit, tantum tamen scelus per lacrymas delevit. » Basilus in serm. de Poenitentia: « Statim, inquit, David ad pharmacum properavit »; ubi contritionem pharmacum peccati appellat. Et infra: « Tertio Dominum Petrus negavit; lacrymatus est; haerent lacrymae eum, qui nostri miseris est. » Et in epistola ad Virginem lapsam, in fine, dicit per Poenitentiam purgari vitam; et in libro de vera virginitate, ultra medium: « Poenitentia, inquit, certum est, relaxari peccata. » Ambrosius lib. II. de Poenitentia, cap. 3, loquens de filio prodigo: « Tam cito, inquit, veniam meretur, ut venienti, et adhuc longe posito occurrat. Pater, et osculum tribuat quod insigne est sacrae pacis. » Et lib. X. in Lucam, in illud Luc. 22. « Respexit Dominus Petrum, etc. Lacrymae, inquit, veniam non postulant, sed merentur. » Et infra: « Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lacrymis tuam. » Et praefatione in Psal. 37: « Quis dubitet affligere animam suam, cum Propheta tantus affligerit, solvens pretium lacrymarum pro redemptione peccati? » Ephrem in libro de die Judicii, cap. 5: « Compunctio, inquit, sanitas animae est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit. » Hieronymus in Epitaphio Fabiolae, explicans contritionem ac Poenitentiam ejus: « Quae peccata, inquit, fletus iste non purgat? quas inveteratas maculas haec lamenta non abluant? » Et infra: « O felix Poenitentia, quae ad se Dei trahit oculos. » Et in lib. II. contra Pelagianos: « Qui peccata, inquit, simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris. » Joannes Chrysostomus in II. lib. de compunctione cordis: « Sola est, inquit, cordis compunctio, quae sicut ignis, omne animae vitium perurit, et admittit: et quantumque in ea reperit mala, abstergit universa, et penitus delet. » Augustinus in epist. 34. ad

Macedonium: « Quosdam, inquit, a societate removemus Altaris, ut poenitendo placare possint, quem peccando contempserant. » Et in Psalm. 50: « Nivivite, inquit, Poenitentiam egerunt, et certam misericordiam meruerunt »; cui sententiae Gregorius subscribit lib. III. cap. 4. in primum librum Regum, in haec verba: « Nivivite dum veluti pro difficili reconciliatione, gravi Poenitentia se dejiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt. »

Habemus igitur ex testimoniis veterum contritionem sive Poenitentiam vere causam esse justificationis, cum peccata deleat, abluat, abstergat, sanet, cum Deum placet, illi satisfaciatur, ejus misericordiam impetret, ac suo modo mereatur.

Denique afferri potest etiam duplex ratio. Prima, oratio peccatoris poenitentis non est inanis apud Deum, sed cum placat, et veniam impetrat, ut patet exemplo publicani, Lucae 18. Multo igitur magis conversio, ac Poenitentia, quae orationis est causa, non erit inanis, sed aliquid faciet ad remissionem impetrandam. Secunda, actus Poenitentiae a Spiritu sancto est, ut adversarii concedunt, et ad justificationem disponit; ergo suo modo causa est justificationis: neque enim Spiritus sanctus per ejusmodi actum nos disponens, nihil facit, aut nullius pretii sive meriti est, quod facit in ordine ad justificationem.

Sed obijciunt adversarii. Si contritione nostra justificamur, quomodo gratis justificari nos dicit Apostolus? si contritio justificationem meretur, cur non potius redditur, quam donatur?

Respondeo, quod ad similem objectionem olim respondit Augustinus: ideo gratis nos justificari, licet contritionis merito justificemur, quia ipsa contritio donum Dei est; ille enim non gratis justificaretur, qui ex opere proprio, id est solius liberi arbitrii viribus acquisito, justificaretur: « Non dicat, inquit Augustinus in epist. 106. sibi, Si ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quam donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cum dixerit, Ut merear justificationem, habeo fidem: respondetur ei: Quid enim habes, quod non accepisti? Cum ergo fides impetret justificationem, non gratiam aliquid meriti praecedat humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur et perfici. Haec ille, ubi meritum humanum, vocat opus ex solo libero arbitrio fa-

ctum, sine speciali videlicet gratia Dei excitante et adjuvante: qua significatione accipiendum meritum, passim affirmat contra Pelagianos, gratiam non secundum merita nostra dari; ut videre licet in hac ipsa epist. 106. et in praecedente, et sequente; et praefatione in Psalm. 31. et libro de gratia et libero arbitrio, cap. 6. 7. et 8. ubi ante justificationem nulla agnoscitur merita, nisi mala. Sed nusquam negat, ex operibus cum auxilio Dei speciali factis, ut ex actibus fidei, orationis, poenitentiae, et similibus, non posse nos mereri aliquo modo ipsam remissionem peccatorum, et gratiam bene operandi: quin potius id apertissime confitetur, epist. 103. « Nec ipsa, inquit, remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, quae fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori; et descendit justificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Restat igitur ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecumque sunt merita: sed gratitum Dei donum esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus. » Et epist. 106. « Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur; negare non possumus, imo gravissime confitemur. »

Neque verum est, quod quidam dicunt ab Augustino retractatam fuisse istam propositionem: Fides meretur justificationem; quando retractavit illam: « Initium fidei est ex nobis; » lib. I. Retract. cap. 23. Nam in epist. 105. et 106. ubi maxime contendit initium fidei non esse ex nobis, disertis verbis docet, fidem mereri justificationem, ut jam ostendimus: et in illo ipso lib. I. Retract. cap. 23. ubi retractat quod olim dixerat: initium fidei esse ex nobis; affirmat verissime dictum esse, quod fides inchoat meritum. Porro S. Thomas in 1. 2. quest. 114. art. 5. dicit hanc propositionem: « Fides meretur justificationem »; esse retractatam, si fides accipiatur pro fide solis viribus liberi arbitrii acquisita: in quo sensu neque S. Augustinus accipit fidem, neque nos accipimus, cum dicimus, fidem mereri de congruo justificationem.

Respondeo secundo ad eandem objectionem adversariorum, non solum gratis nos justificari, licet Poenitentia justificationis

(1) Dan. IV, 24; Tob. XII, 9. — (2) Luc. VII, 47.

gratiam mereatur, quia Penitentia donum Dei est, ut jam diximus: sed etiam quia meritum istud, quod Patres agnoscent ante remissionem peccatorum, non est meritum ex condigno, sed ex congruo, neque illi merces ex iustitia, sed ex benignitate respondet, ac breviter non est meritum simpliciter, sed aliquo modo; ut semper locuti sumus. Meritum enim ex condigno et simpliciter, non præcedit justificandum, sed sequitur justificatum, ut Augustinus scribit in Psalm. 110. libro de fide et operibus, cap. 14. lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 2. libro de spiritu et littera, cap. 29. et lib. 1. ad Symplicianum, quæst. 2.

De hoc merito ex condigno, sive ex iustitia loquens Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 8. dicit, justificari hominem gratis, quia neque fides, neque opera, quæ justificationem præcedunt, ipsam merentur: meritum enim ex iustitia, opponitur gratiæ, non autem meritum ex congruo, quod non in iustitia, sed in liberalitate fundatur. Et hoc modo de merito, nimirum ex condigno, nos in primo libro dum mendacia Hereticorum refutarem, saepe diximus: Contritionem non esse meritum, sed dispositionem justificationis. Denique omnia loca Patrum a nobis adducta, ubi Contritio sive Penitentia dicitur meritum, præmium, satisfactio pro peccato; de merito, pretio, et satisfactione ex congruo accipiendi sunt, ut etiam loca Scripturæ: *Peccata tua elemosynis redime. Dan. 4 (1).* et similia.

CAPUT XIII.

Contritio perfecta cum voto Sacramentis suscipiendi, remittit peccata ante Sacerdotis absolutionem.

Octava questio est: Utrum Contritio ante absolutionem sacerdotalem peccata remittat: siquidem Catholici Doctores communi consensu docere solebant, Contritionem si perfecta sit, et votum Sacramenti Baptismi, aut Absolutionis adjunctum habeat, omnino reconciliare hominem Deo, et peccata remittere, etiam antequam Sacramentum reipsa perciperetur.

(1) Dan. IV, 24.

Cæterum, nostro tempore Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 960. aperte reprehendit eos, qui Contritioni remissionem peccatorum tribuant ante absolutionem. Fuit etiam Doctor quidam ante paucos annos, qui in libro, quem de charitate conscripsit, adversus communem sententiam docuit; Catechumenis et penitentibus, quamvis perfecte conversis, et charitate flagrantibus, non remitti peccata sive reatum mortis æternæ, nisi cum vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi forte in mortis articulo.

Et quidem cum Kemnitio, facili negotio controversia finire potest. Nam cum ipse, et omnes Lutherani contendunt, sola fide hominem justificari, et Absolutionem ea tantum de causa requirant, ut per eam annuntietur verbum Dei, ex quo fides a penitente concipiatur: si quis ante Absolutionem, vel ex lectione Scripturæ, vel ex memoria Baptismi, vel aliunde fidem concipiat, quomodo negare possunt eum justificari etiam ante Sacerdotalem Absolutionem? Nonne Lutherus ipse in lib. de captiv. Babyl. cap. de Baptismo, scripsit, hominem justificari, modo credat, etiamsi Baptismum non in nomine Domini, et proinde non verum et legitimum accipiat? et in assertionem articuli 12. nonne scripsit, undecumque verbum audiat, fidem concipi posse, et inde hominem justificari, etiamsi non per modum Absolutionis, sed per jocum, vel ad illud oppugnandum, verbum Dei pronuntietur? Denique nisi Kemnitius probet, quod nunquam faciet, fidem concipi non posse, nisi per Absolutionem, nunquam obtinebit, non posse homines ante justificari, Deoque reconciliari, quam Sacerdotum ministerio absolvantur. Porro Catholici non cuiuscumque Penitentiae, sed illi soli remissionem peccatorum tribuunt ante Absolutionem, quæ perfecta est, quæque ex fide, spe, et charitate procedit.

Jam vero scriptori illi Catholico, qui veram perfectamque Contritionem, cum reatu lethali peccati usque ad Sacramenti perceptionem, manere contendit, opponimus primum Concilii œcumenici auctoritatem. Nam Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 4. declarat post Evangelium promulgatum neminem justificari sine Baptismo, aut ejus voto: quo loco admittit Concilium, posse hominem per veram Penitentiam cum voto

Baptismi, Deo reconciliari, antequam Baptismum reipsa percipiat. Et sess. 14. cap. 4. disertis verbis docet, Contritionem charitate perfectam, reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentum Penitentiae actu suscipiatur. Et sess. 13. cap. 17. idem Concilium declarat ad præparationem Eucharistiæ, Confessionem Sacramentalem necessariam esse iis, qui conscientiam habent peccati lethalis. Et simul excipit eos, qui forte Missam celebrare tenentur, neque habent sacerdotem, cui peccata sua confiteantur; iis enim Contritionem cum proposito Confessionis ad Eucharistiam non indigne percipiendam sufflere judicavit. Itaque Concilium illud credidit, per veram contritionem, etiam ante sacerdotis Absolutionem, et extra mortis articulum, peccata remitti; neque enim suspicari fas est, in ullo casu Concilium Catholicum permissurum fuisse, ut cum conscientia reatus peccati mortalis, ad Sacramentum Eucharistiæ accederetur.

Secundo, opponimus testimonia Scripturarum, et sanctorum Patrum explicationes. Scriptura enim passim docet, eos, qui toto corde ad Dominum convertuntur, sine mora veniam peccatorum accipere.

Lib. II Reg. cap. 12. cum audisset David a Nathan Propheta peccatum suum, penitentia ductus ait: *Peccavi Domino*, et continuo subiecit Nathan: *Dominus quoque transiit peccatum tuum*; de qua re loqui videtur idem David, cum ait in Psalm. 31: *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam: et tu remisisti impietatem peccati mei* (1). S. Ambrosius in Apologia David, cap. 7: « Si dixit, inquit, Pronuntiabo, et veniam meruit antequam pronuntiaret, quanto magis ubi de se pronuntiavit dicens: Iniquitatem meam ego cognosco remissum est ei omne peccatum? ergo remissionem meruit iniquitatis, et tunc charitate, atque operuit peccata sua. » S. Augustinus concione 2. in Psalm. 31: « Non pronuntiavit, inquit, sed promittit se pronuntiaturum, et ille jam dimittit. » S. Gregorius in commentario ejusdem Psalm. 31: « Attendite, inquit, quanta sit indulgentiæ vitalis, velocitas, quanta misericordiæ Dei commendatio, ut confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perveniat Penitentia: ante remissio ad cor perveniat, quam confessio in vocem erumpat. »

Isaie XXX. secundum versionem LXX. Interpretum: *Si reversus ingemueris, tunc salvus eris*; ex quo loco ita colligit quod volumus, S. Leo epist. 94. ad Theodorum Forojulii Episcopum: « Misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conversio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. » Hæc ille, qui certe satis aperte docet, veram conversionem nullas pati veniæ moras, proinde continuo remitti contritis peccata, etiam antequam Absoluto Sacerdotis actus accedat.

Similia legitur apud Ezechielem, cap. 18: *Si impius avertit se ab injustitia sua, iniquitatum ejus non recordabor amplius*; et cap. 33: *Impietas impij non nocet ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua* (2). At profecto multum nocet impietas, quandiu reum facit æternæ damnationis, nec potest Deus dici oblitus iniquitatum, quandiu pœnas æternas iniquitati debita non relaxat.

Huc etiam perlinet parabola filii prodigi, Lucae 15; videmus enim in ea parabola, patrem occurrisse filio revertenti, et antequam ille confessionem suam absolvisset, dedisse osculum pacis. Quam parabolam ad penitentium consolationem adducens, Ambrosius lib. II. de Penitentia, cap. III: « Tam cito, inquit, veniam meretur, ut venienti, et adhuc longe posito occurrat Pater, et osculum tribuat, quod insigne est sacre pacis. »

Tertio, opponimus ea omnia loca Scripturæ et Patrum, quæ charitatem cum peccato sive reatu mortis æternæ, simul habitare non posse testantur. Si enim charitas sine remissione peccatorum esse nequit, et Contritio nascitur ex charitate, eamque comitem individuan habet, necessario efficitur, ut etiam Contritio sine remissione peccatorum esse nequeat.

Proverb. VIII: *Ego diligentes me diligo*. Proverb. X. et I Petr. IV: *Universa debita operit charitas*. I Joan III: *Nos scimus quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte*. Lucae VII: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (3).

S. Joannes Chrysostomus homil. 7. in posteriore: ante remissio ad cor perveniat, quam confessio in vocem erumpat. »

(1) Psalm. XXXI, 5. — (2) Ezech. XVIII, 22 et XXXIII, 12. — (3) Prov. VIII, 47; I Pet. IV, 8; I Joan. III, 44; Luc. VII, 47.

consequitur, ita et charitatis fervor quocumque incidit, omnia perimit, atque perrumpit: ubi charitas est, omnia sublata sunt mala. » S. Gregorius homil. 33. in Evangelia: « Quid, inquit, esse dilectionem credimus nisi ignem? et quid culpam, nisi rubiginem? unde nunc dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: ac si aperte diceretur: Incendit plene peccata rubiginem, quia ardet valide per ignem amoris. » Si Augustinus lib. xv. de Trinit. cap. 18. de charitate loquens: « Nullum est, inquit, isto dono Dei excellentius: solum est, quod dividit inter filios regni aeterni, et filios damnationis aeternae. » Hæc ille, qui reatum mortis aeternae cum charitate esse non posse, aperitissime confitetur. Quomodo enim charitas divideret inter filios regni aeterni, et filios damnationis aeternae? si possent qui charitate fragrant esse rei damnationis aeternae? Idem Augustinus tract. 5. in epist. Joannis: « Dilectio, inquit, sola discernit inter filios Dei, et filios Diaboli. » Et infra: « Si solum habes, sufficit tibi; » at quomodo sola sufficit, si hominem non liberat a reatu mortis aeternae? Et infra: « Si quis in corde suo invenit charitatem, is securus sit, quia transit a morte ad vitam, jam in dextera est. » At num in dextera esse dici potest, qui adhuc reus est gehennae, et filius irae, ac perditionis? Vide similia loca, lib. de unitate Ecclesiae, c. XIX. et hom. 50 de verbis Domini.

Quarto, opponimus rationem ex effectis, et proprietate charitatis ductam. Charitas et consequenter Contritio, efficit filios Dei, ut S. Augustinus demonstrat libro de gratia Christi, cap. XXI. ex illis verbis Scripturæ: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus* I Joan. III. At qui filii Dei sunt, hoc ipso hæredes regni sunt, juxta illud Apostoli Gal. 4: *Itaque jam non est servus, sed filius: quod si filius, et hæres per Deum* (1); non igitur potest qui charitatem habet, reus esse mortis aeternae, quæ exheredationem a regno cælorum includit.

Rursus, qui charitatem habet, implet legem et recte vivit, ut idem Augustinus ostendit in libro de fide et operibus, cap. XIV. ex illis Apostoli verbis Roman. XIII: *Plenitudo legis est dilectio* (2). At nemo recte vivere, neque legem implere potest, nisi regeneratus, et justificatus et filius Dei effectus. Libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 2. inquit

Augustinus: « Cum non vivant bene homines nisi effecti filii Dei, quid est, quod iste libero arbitrio tribuit bene vivendi potestatem? Et præfatione in expositionem Psalm. 31. « Nil, inquit, boni fecisti, et datur tibi remissio peccatorum; » et concione secunda in eundem Psalmum, explicans illud: « Pro hæc orabit ad te omnis Sanctus, » scribit neminem esse sanctum, nisi post remissionem peccatorum. Elio Psalm. 110: « Justitiam, inquit, non operatur, nisi justificatus », et libro de de spiritu et littera, cap. 26: « Factores legis justificatio præcedit. » Sequitur igitur, ut qui charitatem habent, liberi sint a peccato, quandoquidem sancti sunt, et legem impleant, quod nemo potest nisi a peccato justificatus.

Præterea charitas facit amicos Dei, vel potius ipsa est amicitia hominis cum Deo. Proverb. VIII: *Diligentes me diligo*. Joan. XV: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego præcipio vobis*; quid autem ipse præcipiat, explicat in eodem loco dicens: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem* (3). S. Ambros. in epist. 7. ad Simplician. « Libertas, inquit, liberum facit hominibus, charitas amicum Deo. » At qui amicus Dei est, quomodo potest reus esse apud Deum mortis aeternae? potest ne aliquis amicum putare, a quo sciat sibi sempiternum exitum præparatum.

Quinto, opponimus Ecclesiae totius consensum. Nam in Ecclesia sæpe conceduntur a Pontificibus Indulgentiae habentibus contritionem peccatorum suorum cum proposito Confessionis sacramentalis suo tempore faciendæ: et eadem Indulgentiæ a fidelibus toto orbe Christiano libenter et cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est, Indulgentias hoc requirere ut qui eas sumit, jam sit in statu gratiæ, et liber a reatu mortis aeternae, et solum pro temporalibus penis satisfacere teneatur; Indulgentiæ enim a temporalibus penis homines liberant, si tamen prius ab aeternarum reatu liberati fuerint: Quare universa Ecclesia credit, per contritionem cum voto Confessionis, a reatu peccati mortalis hominem liberari, atque in gratiam cum Deo redire.

Postremo, opponimus id, quod etiam Adversarius admittit; in articulo mortis, si non adsit, qui reconciliet poenitentem, vel baptizet Catechumenum, posse eos per veram contritionem cum desiderio Sacramenti periri-

(1) I Joan. III, 1; Gal. IV, 7. — (2) Rom. XIII, 10. — (3) Prov. VIII, 17; Joan. XV, 14.

piendi, non solum justificari, sed etiam continuo ad aeternam gloriam pervenire. Id enim docet Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani Junioris. Augustinus lib. IV de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Bernardus in epist. 77. ad Hugonem, et Innocentius III. cap. ad Apostolicam, de presbytero non baptizato. At certe non est articulus mortis, qui homines illos justificat, sed vera conversio, et cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi. Articulus enim mortis solum excusat a prævaricatione præcepti, ac facit ut non sit reus Sacramenti non percepti, qui non ideo Sacramentum non habuit quia noluit, sed quia non potuit. Ergo ubicumque eadem causa reperiretur, id est, vera Contritio cum proposito Sacramenti suscipiendi, idem etiam continuo sequetur effectus.

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones.

Multæ sunt objectiones et graves adversus ea, quæ superiore capite disputata sunt. Prima objectio: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Luc. 7 (1). Si Dominus peccata dimisit, cum ait: *Remittuntur ei peccata multa*, ut verba ipsa sonant, quæ presentis temporis sunt, et ut sentire videtur S. Thomas in 3. par. quæst. 64. art. 3. necesse est, ut aliquo tempore fuerit mulier in peccatis suis, licet charitate flagraret. Non enim tunc primum cepit diligere, cum audit absolutionem suam, sed multo ante coepit. Dominus enim non ait: *Quia diligit multum, sed: Quia dilexit multum*. Neque responderi potest, remissam fuisse poenam temporalem, non autem aeternam, cum Dominus ait: *Dimittuntur ei peccata multa*. Nam in parabola duorum debitorum explicuit Dominus se loqui de condonatione debiti, pro qua debitores satisfacere nunquam potuissent: « Non habentibus, inquit, unde redderent, donavit utrisque »; at satisfacere pro temporali poena, possunt ii, quibus Deus donavit aeternam, et quos gratia sua divites fecit.

Respondeo, verba illa: *Dimittuntur ei peccata multa*, non cogunt ut dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse formine illi dimissa, quo verba illa Dominus pronuntiavit: nam

etiam postea interjecto aliquanto spatio temporis, iterum Dominus ait: *Remittuntur tibi peccata tua*; nec tamen dicere debemus, his eadem peccata fuisse dimissa. Verba igitur Domini: *Remittuntur ei peccata multa* etc. nihil aliud significant, nisi, magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ: et ut S. Gregorius explicat in homil. 33 magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne purgatam. Illa autem verba: *Remittuntur tibi peccata tua*, quæ magis præ se ferunt formam presentis Absolutionis, partim absolunt exterius, et coram hominibus, eam quæ jam intus a Deo absoluta erat; partim etiam confirmant Absolutionem invisibiliter datam. Nam simile quod legimus Marci 5. ubi Dominus mulieri, quam jam sanaverat a fluxu sanguinis, ait: *Esio sana a plaga tua* (2); quo verbo non eam curavit, sed curationem jam factam confirmavit. Porro sancti Thomæ testimonium nihil concludit, quoniam in argumentis contrariis rem illa breviter attigit, sed non clare exposuit, quid inde sentiret.

Dicit aliquis: Si dilectio Dei causa fuit remissionis peccatorum, prius certe debuit esse dilectio, quam peccati remissio: ergo dabitur tempus aliquod, quo dilectio Dei sine remissione peccatorum fuerit.

Respondeo, dilectionem Dei super omnia, de qua hic loquimur, ultimam esse dispositionem ad gratiam, et peccati remissionem et propterea esse quidem naturam priorem quam sit remissio peccatorum, sed nullo puncto temporis eam præcedere: quod idem in naturalibus formis et dispositionibus usu venere Philosophi docent.

Secunda objectio: *Qui non diligit me, sermones meos non servat*. Joan. 14 (3). At Catechumeni ante remissionem peccatorum, sermones Domini diligenter observant: igitur Catechumeni ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

Respondeo: si de integra observatione mandatorum Dei agatur, falsa est assumptio: neque enim Catechumeni ante remissionem peccatorum omnia mandata servant; vel si ea servant, non carent remissione peccatorum, ut supra ex Augustino demonstravimus.

Tertia objectio: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, etc.* (4). Hic igitur est ordo justificationis, ut primum

(1) Luc. VII, 47 — (2) Marc. V, 34. — (3) Joan. XIV, 24. — (4) Joan. XIV, 23.

quis diligit Deum, deinde mandata servet, postremo illi per adventum Patris, et Filii, et Spiritus sancti peccata omnia remittantur.

Respondeo: illud: *Pater meus diligit eum et ad eum veniens etc.* ad gloriam æternam, non ad justificationem a peccatis referendum est, ut S. Augustinus tract. 75. in Joannem, et S. Cyrillus lib. x. in Joannem cap. I. referunt. Itaque hieest ordo, quem Dominus hoc loco statuit, graduum ad vitam æternam, ut quis primum diligit Deum, deinde mandata omnia servet, postremo diligatur a Deo dilectione illa perfecta, quæ beatitudinem confert. Quod idem apertius paulo ante his verbis Dominus explicaverat: *Qui diligit me, diligit a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei misericordiam, quod certe tunc fiet, cum similes illi erimus, quia videbimus eum sicuti est.* I Joan. III (1).

Quarta objectio, Actor. 22. Ananias Paulo, quem perfecte conversum esse, et vas electionis factum ab ipso Domino audierat, sic ait: *Et nunc quid moraris exurge, et baptizare et ablue peccata tua, invocato nomine illius.* (2).

Respondeo: rectissime dicuntur hæc Paulo ab Anania, quia debuit Paulus omnia facere, quæ ad peccata remittenda Dominus instituerat. Non enim certo sciebat Ananias, adeo perfectam Pauli conversionem fuisse, ut sola sufficeret ad peccata ejus delenda; licet cum a Domino singulariter præordinatum, et vas electionis futurum esse non dubitaret. Potuit etiam Ananias hortari Paulum, licet perfectissime conversum, et per hoc justificatum, ut amplius peccata sua ablueret: juxta illud Psal. I. *Amplius lava me ab iniquitate mea* (3); forte enim non totius penæ reatus per conversionem ei remissus fuerat; si totius penæ reatus fuerat remissus, certe non deerant vultura ex peccato relicta, ut propensionibus malæ, et alia id genus multa, quæ per gratiam Dei curari poterant. Denique et illud dici posset, debuisse Paulum jam intus lotum invisibiliter, lavari etiam exterius visibiliter, ut non solum gratiam, sed etiam gratiæ signum haberet; ut sensus sit eorum verborum: *Ablue peccata tua*, id est, Ablutionis Sacramentum accipe: quo modo de Cornelio loquitur S. Augustinus quest. 33. in lib. Numeri: « Cornelius, inquit, audiens et credens quod prædicaverat Petrus, ita munda-

tus est, ut ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti: verumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus, lavaret quodam modo vestimenta sua. » Hæc ille.

Quinta objectio: *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum anathema sit.* I Corinth. XVI (4). At impium est, execrari Catechumenos et penitentes, anhelantes ad remissionem peccatorum: igitur in illis est charitas Christi ante remissionem peccatorum.

Respondeo: Catechumeni, et penitentes, si Christum super omnia diligunt, ac vera Dei charitate flagrant, jam apud Deum remissionem consecuti sunt, ad cujus remissionis Sacramentum pie, religioseque anhelant. (Sicut enim per inchoatam dilectionem Dei (at Concilium Tridentinum loquitur sess. 6, cap. 6.) paulatim disponuntur ad gratiam, non habent illi quidem remissionem peccatorum, sed neque ex eorum numero habendi sunt, quos Apostolus execratur: ille siquidem eis tantum anathema dicit, qui Christum neque perfecte, neque imperfecte diligunt, vel etiam oderunt ac persequuntur, aut certe contemnant, et agnoscere dedignantur.

Sexta objectio: *Qui non diligit, manet in morte.* I Joan. III (5). Sed Catechumeni et Penitentes ante remissionem peccatorum vivunt, cum peccata sua confiteantur, quod mortui facere nequeant, dicente Scriptura: *A mortuo tanquam qui non est, perit confessio.* Ecclesiastici XVII (6). Igitur Catechumeni et Penitentes ante remissionem peccatorum Deum diligunt.

Respondeo: Catechumeni et Penitentes, dum diligere incipiunt (ut Concilium paulo ante citatum loquitur) simul vivere incipiunt, perfecte victuri, quando perfecte diligunt. Quare pulchre Augustinus, lib. I. ad Simplicianum, quest. 2. comparat Catechumenos embrionibus, qui in uteris matrum concepti vivere incipiunt, sed nascentur postea per Baptismum, ut ad vitam perveniant sempiternam. Porro Confessio non est proprie opus vite, sed dispositio ad vitam: opera enim quæ proprie dicuntur vite, sunt opera justitiæ bona, ac vite æternæ meritoria. Augustinus in Psalm. cx. « Justitiam, inquit, homo non operatur, nisi justificatus »; et infra: « Unde ergo illa confessio: nondum quidem opus est justitiæ, sed delicti improbatio. »

Septima objectio. Apostolus I Corinth. XIII, scribit, neque fidem, neque eleemosynas aliquid prodesse sine charitate. Sed impium est existimare vel dicere, nihil prodesse Catechumenis et penitentibus fidem quam habent, et eleemosynas quas faciunt, ante remissionem peccatorum: habent igitur illi charitatem, etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo: quod Apostolus ait, fidem, et eleemosynas non prodesse sine charitate, non ita accipiendum est, quasi absolute non prosint, hoc est, nullam afferant utilitatem, sed quod nequeant hominem ad vitam æternam perducere, nisi cum charitate jungantur: alioqui enim fides, quamvis informis, donum Dei est, et multum prodest, cum sit justificationis initium, et justitiæ fundamentum. Si quis ædificii materialis fundamentum jecisset, ac deinde neque parietes, neque tectum superedificaret, nihil ei prodesset quod fecit, cum solo fundamento neque a sole, neque ab imbris defendi posset: at si vellet in ædificatione pergere, multum ei prodesset, quod fundamentum jam haberet. Sic etiam fides informis, si semper maneat informis, non prodest, quia non salvat, multum tamen prodest, si eis pes et charitas adjungantur.

Octava objectio: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Galat. V (1). Sed fides, qua Catechumeni et penitentes impetrant remissionem peccatorum, multum valet: igitur per dilectionem operatur.

Respondeo: fides quæ per dilectionem operatur, dicitur sola valere, quia sola perfecte justificat, et salvat: sed non ideo fides, quæ petit remissionem peccatorum, et inchoat justificationem, nihil valet. Neque oportet Christianum hominem, idem judicium facere de fide, quæ magnum donum Dei est, et sine qua impossibile est placere Deo, et de circumcisione ac præputio, quæ nullam omnino vim habent ad justificandum.

Nona objectio: *Scientia inflat, charitas ædificat.* I Corinth. 8 (2). Sed scientia Catechumenorum, et penitentium non inflat, sed ædificat, cum ad remissionem peccatorum hominem perducatur: igitur cum charitate conjuncta est etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo: non habet Apostolus, scientiam sine charitate semper inflare; sed scientiam occasionem superbiæ præbere solitam, et ideo magis charitati, quam scientiæ incumbendum esse. His autem non repugnat, ut scientia sine charitate, sed cum timore, qui charitatem præcedit, non inflat, sed deprimat, quod sæpe in penitentibus qui ex contemplatione judicii futuri, aut infernalium suppliciorum non modo non inflantur, sed etiam terrentur, et humiliantur.

Decima objectio. Concilium Milevitanum cap. 4. dicit anathema iis, qui dicunt gratiam dilectionis non esse necessariam ad non peccandum: sed non peccare convenit etiam Catechumenis ante remissionem peccatorum.

Respondeo: loquitur Concilium de gratia dilectionis, per quam homo vitare potest omnia peccata mortalia, sive omnia mandata servare, quæ gratia non præcedit, sed simul infunditur cum remissione peccatorum: ut patet ex cap. 3. ubi dicitur gratiam Dei per Jesum Christum, non solum remittere peccata, sed etiam juvare ad non peccandum; et statim cap. 4. dicitur, hanc eandem gratiam non esse scientiam tantum, sed etiam charitatem. Quod vero dicitur in argumento: « Catechumenis ante remissionem peccatorum convenit non peccare », in eo sensu verum est, quia non licet eis peccare, et auxilium Dei habent, quo possint vitare singula peccata; non tamen omnia simul vitabunt, nisi posteaquam gratiam justificationis fuerint adepti.

Undecima objectio, Concilium Arausicanum can. ult.: « Deus, inquit, nullis præcedentibus meritis, fidem et amorem sui prius inspirat, ut Baptismi Sacramentum fideliter requireamus. » Item Concilium Tridentinum sess. 6, cap. 6. dicit, quod peccatores se ad justitiam preparantes, Deum tanquam fontem justitiæ diligere incipiunt.

Respondeo: ista argumenta ferunt secum solutionem. Nam Concilium Arausicanum aperte distinguit amorem illum imperfectum, quem habent homines ante remissionem peccatorum, a vera charitate, per quam servantur omnia mandata, quæ cum reatu mortalium peccatorum esse non potest: siquidem postquam dixerat: « Fidem et amorem sui prius inspirat » subdit: « Ut Baptismi Sa-

(1) I Joan. III, 2. — (2) Act. XXII, 16. — (3) Psalm. II, 4. — (4) Corint. XVI, 22. — (5) I Joan. III, 14. — (6) Eccli. XVII, 26.

(1) Galat. V, 6. — (2) I Corint. VIII, 1.

cramentum fideliter requiramus, et post Baptismum, quæ ipsi sunt placita implere possimus. » Concilium vero Tridentinum, clarissime distinguit imperfectum illum amorem a charitate, quam cap. 7. dicit, cum remissione peccatorum simul infundi.

Duodecima objectio. S. Augustinus lib. XII. de civit. Dei, cap. 9. et lib. XIV. cap. 7. et libro de gratia Christi, cap. 21. et alibi, docet bonam voluntatem esse id, quod in Scripturis usitatus charitas nominatur: sed bonam voluntatem habet homo etiam ante remissionem peccatorum, cum Lucae 2. promittatur pax hominibus bonæ voluntatis.

Respondeo: bona voluntas, quam B. Augustinus vocat charitatem, non est quæcumque bona voluntas, sed illa quæ datur nobis per Spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater; quæque diffunditur in cordibus nostris per Spiritum inhabitantem, et quæ sola perducit ad vitam æternam. Nam sanctus Augustinus eodem lib. 12. de civit. Dei, cap. 9. postquam dixit Angelos creatos cum bona voluntate, id est, cum charitate, statim rationem subdit, quia de Angelis quoque dici potest: « Charitas Dei diffusa est in cordibus eorum, per Spiritum sanctum, qui datus est eis. » Præterea libro de gratia Christi, cap. 21. jam citato, postquam dixit bonam voluntatem dici charitatem, statim addit, ipsam esse per quam efficiuntur filii Dei. Item lib. IV. in Julianum, cap. 3. dicit se bonam voluntatem appellare bonum illud, per quod solum homo potest ad æternam vitam, regnumque perducit. Denique lib. I. de libero arbitrio, cap. 12. definit Augustinus bonam voluntatem, appetitum recte vivendi, et ad summam sapientiam perveniendi: recte autem vivere neminem posse, nisi prius Filius Dei per regenerationem effectus sit, docet idem Augustinus lib. I. cap. 2. contra duas epistolas Pelagianorum.

Quod vero in argumento additur, promitti pacem hominibus bonæ voluntatis; nihil efficit contra nos. Nam in primis codices Græci non habent: *Pax hominibus bonæ voluntatis*; sed: *In terra pax hominibus bona voluntas*; nomen quoque *Bonæ voluntatis*: non est *ἡ ἀγαθή ἐπιθυμία*, sed *ἐδδοκία*, quod nomen non solet significare amorem hominis erga Deum, sed amorem Dei erga homines. Itaque cum dicitur: *In terra pax, in hominibus bona voluntas*, sensus est: Annunciatur hominibus pax, quæ est ipsa Dei bona vol-

untas erga ipsos. Secundum vero Latinos codices, in quibus habetur: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*, sensus est: Annuntiatur in terra pax hominibus, pax (inquam) bonæ voluntatis Dei erga nos.

Decima tertia objectio. Augustinus epist. 143. ad Julianum, dicit, per charitatem adimpleri in nobis, si quid divinæ legis, et admonitionis implemus; sed Catechumeni ante remissionem peccatorum multum implent divinæ legis, cum ad Baptismum accedunt. Item libro de gratia Christi, cap. 26. dicit, nullum bonum opus sine charitate imputari, nec esse vere bonum opus. At Catechumenorum opera non sunt omnia peccata: igitur Catechumeni charitate præditi sunt, etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo: per charitatem impletur, si quid divinæ legis impletur, quia sine charitate nullum mandatum servare possumus, nisi secundum substantiam operis: sine charitate etiam nullum bonum, opus imputatur, nec est vere bonum, secundum Augustinum, quia ipse id vocat bonum, quod est meritum vite æternæ. Catechumeni autem ante remissionem peccatorum servant aliquid legis, secundum substantiam operis, et faciunt opera bona, sed non meritoria vite æternæ.

Decima quarta objectio. Augustinus lib. II. contra duas epistolas, cap. 9: « Quid est, inquit, boni cupiditas, nisi charitas? de qua Joannes sine ambiguitate loquitur, dicens: Charitas ex Deo est; nec initium ejus est nobis, et perfectio ex Deo; sed si charitas ex Deo est tota nobis ex Deo est. » Sed initium bonæ cupiditatis habetur ante remissionem peccatorum; ergo et charitas.

Respondeo: Augustinus non dicit, quodlibet initium cupiditatis boni esse charitatem, sed ipsam perfectam boni cupiditatem: distinguit enim initium charitatis ab ipsa charitate, et utrumque dicit esse ex Deo, quia qui infundit charitatem, ipse idem antea inspirat bona desideria, quibus homo disponitur ad charitatem. Id quod clarius docet libro de gratia et libero arbitrio, cap. 18: « Sine suo fructu, inquit, admoneretur liberum arbitrium, querere Dei donum, de quo Joannes ait: Dilectio ex Deo est: nisi prius acciperet aliquid dilectionis. » Hic vides, dari homini aliquid dilectionis, quod nondum charitas dici potest, et per illud disponi ad veram charitatem, de qua Joannes ait: *Charitas ex Deo est.*

Decima quinta objectio sumitur ex Leone, qui serm. 9. de passione Domini, et Bernardo, qui in lib. de diligendo Deo, dicunt, in Petro, cum Christum negavit, non fuisse extinctam charitatem.

Respondeo: S. Thomas in questionibus disputatis, quæst. de charitate, art. ult. et in 2. 2. quæst. 24. art. ult. recte dicit, charitatem Petri a Bernardo dici sopitam fuisse, non extinctam, quia statim rediit, ac si sopita tantum fuisset: a Leone autem dici non eversam dilectionem, sed constantiam fuisse turbatam. Quia, non peccavit Petrus ex odio Christi, sed ex timore mortis, et ideo mansit dilectio, sed non super omnia: dilexit enim Petrus semper Christum, sed in illo timore magis se, quam Christum dilexit.

Decima sexta objectio. Multi catechumeni vera charitate flagrant, et tamen nondum habent peccatorum remissionem, cum non sint in Christo regenerati: vera igitur charitas cum reatu peccati mortalis haberi potest. Augustinus tract. 13. in Joan.: « Quantumcumque, inquit, Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam suæ iniquitatis portat, nec illi dimittitur, nisi cum venerit ad Baptismum. » Et lib. IV. de Baptismo contra Donatistas, cap. 21: « Non dubito, inquit, Catechumenum Catholicum divina charitate flagrantem, hæretico baptizato anteposere etc. » Et infra: « Sicut autem bono Catechumeno Baptismus deest ad capessendum regnum caelorum, sic malo baptizato vera conversio. » Præterea idem Augustinus epist. 57. ad Dardanum, lib. I. de prædestinatione sanctorum, cap. 7. et lib. I. quæst. 2. ad Simplicianum, et lib. I. de Baptismo, cap. 8. et lib. IV. cap. 21. dicit Cornelium centurionem, licet laudatum in Scripturis, nondum talem fuisse, ut salvus esse posset, nisi per Sacramentum Baptismi incorporaretur Ecclesie: Et de se scribit lib. IX. Confess. cap. 4: « Et insinuat mihi in profundo nutus tui, et gaudens in fide laudavi nomen tuum, et ea fides me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per baptismum tuum remissa nondum erant. » Præterea S. Leo epist. 91. ad Theodorum Episcopum Forojulii: « Divine, inquit, bonitatis prædidi ordinatum est, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. » Item Richardus de S. Victore, in lib. de potestate ligandi et solvendi, cap. 91. dicit aperte,

posse hominem esse in charitate, et simul in reatu æternæ damnationis: quod etiam affirmat Thomas Waldensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 97.

Respondeo ad primum locum Augustini. Dico eum loqui de iis Catechumenis, qui negligunt ad Baptismum accedere: tales enim quantumvis proficiunt, nunquam sunt vere justificati, cum nec in re, nec in voto Sacramentum Baptismi habeant, nec vera charitate flagrent; vera enim charitas, et verum Baptismi votum, non permittunt hominem esse negligentem, vel contemptorem Baptismi. Quare ibidem Augustinus: « Ad hoc, inquit, viam præbuit Dominus noster, ne quis arrogans, eo quod habeat abundantiam aliequæ gratiæ, designaretur baptizari Baptismo Domini. Quantumcumque enim Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, nec illi dimittitur nisi cum venerit ad Baptismum. » Quod intellige, in re, aut in voto et ardenti desiderio: nam apud Deum animus pro facto reputatur. Quare idem Augustinus lib. IV. de Baptismo, cap. 23. scribit, latronem, qui cum Christo crucifixus fuit, non caruisse Baptismo; quia non ejus accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit.

Ad secundum dico, Catechumenum divinam charitate flagrantem, non carere remissione peccatorum. Quod autem desit illi Baptismi susceptio ad capessendum regnum caelorum, non ideo est, quia non habet remissionem peccatorum, sed quia tenetur Baptismum suscipere, nisi necessitate aliqua excludatur, et si contempserit, aut neglexerit accipere, reus erit, et damnabitur; non quia nunquam habuerit remissionem peccatorum, sed quia Sacramentum contempsit, in cuius virtute et voto justificatus erat. Ita Augustinus ibidem: « Verumtamen, inquit, Cornelius, si etiam Spiritu sancto accepto baptizari noluisset, contempti tanti Sacramenti reus foret. »

Ad tertium dico, Cornelium ante Baptismum procul dubio accipisse remissionem peccatorum, saltem posteaquam fidem a B. Petro audivit, et votum Baptismi habuit; nam ut dicitur Actor. X., etiam Spiritum sanctum inhabitantem habuit. Augustinus autem locis notatis, loquitur de eo tempore, quo Cornelius nihil adhuc de Christo audiverat, et ne votum quidem Baptismi habebat: nam de alio tempore ita loquitur ipse idem Augustinus quæst. 33. in Num.: « Cor-

nelius, inquit, audiens, et credens, quod prædicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibile Baptismum, cum suis, qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti; verumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus, lavaret quodammodo vestimenta sua. » Idem dicit Chrysostomus homil. 24. in Actor. Apostol. « Vide, inquit, dispensationem Dei: non permittit absolvi sermonem, neque ex præcepto Petri fieri Baptismum, sed ubi exhiberunt se mente admirabili, et crediderunt omnino Baptisma esse remissionem peccatorum; tunc advenit Spiritus. » Et infra explicans illud: « Numquid aquam quis prohibere potest etc. » introducit Petrum loquentem: « Totum, inquit, factum est, quod magis necessarium fuit Baptisma; jam factum est, quo et nos baptizati sumus etc. » Hieronymus lib. II. in Jovinianum: « Cornelius Centurio, ut Spiritum sanctum acciperet antequam Baptisma, eleemosynis meruit, crebrisque jejuniis. »

Ad locum ex Confessionibus, dico, merito Augustinum ante Baptismum nunquam fuisse securum: quia non certo sciebat, se veram charitatem et contritionem habere, nec fecerat totum quod poterat, ad remissionem peccatorum accipiendam. Cum autem dicit: « Peccata mea nondum remiseras », loquitur secundum conscientiam suam, ipse enim ita existimabat, nec poterat homo pius et humilis aliter existimare; non tamen propterea sequitur id verum fuisse. Nam et plerique Sanctorum, dicunt, se maximos esse peccatores, et dignos gehenna; et licet mendaces non sint, quia dicunt quod sentiunt, falsum tamen sine dubio dicunt.

Ad locum Leonis, qui ait non posse hominem Deo reconciliari sine Sacerdotali Absolutione, respondeo id esse intelligendum, in re, vel in voto: nam ibidem scribit Leo, veram conversionem nullam venire moram pati, et citat illud propheticum: « Cum reversus ingrueris, tunc salvus eris. »

Ad locum Richardi dico, eundem Richardum in eodem libro semet explicare. Nam cap. 4. docet, statim atque aliquis perfecte ad Deum convertitur, remitti ei reatum poenæ æternæ, sive mutari reatum poenæ æternæ in reatum poenæ temporalis, etiam ante Sacramenti susceptionem. Et cap. 8. scribit, licet per contritionem poenæ æternæ sit remissa, tamen vero etiam remitti per

absolutionem sacerdotis, quia in voto et pacto hujus Absolutionis remissa fuerat. Quod igitur postea dicit, cap. 19. charitatem consistere cum reatu poenæ æternæ; non est intelligendum, ut verba sonare videntur, sed sensus ejus est, habere hominem cum vera charitate adhuc debitum mortis æternæ, quando non suscepit actu Sacramentum, quia nondum implevit pactum et votum, in quo remissa sunt ei peccata; et si ex negligentia pactum illud non impleat, procul dubio damnandum, non quia non habuerit ante remissionem peccatorum, sed quia pactum non servavit. Id vero ex ea similitudine, quam ibidem adducit, apertissime colligitur. Nam probare volens, charitatem consistere cum debito mortis æternæ, dicit Patriarchas et Prophetas cum magna charitate de hac vita migrasse, et tamen mansisse apud inferos cum debito mortis æternæ, donec Christus sua morte eos liberavit. Certum est autem, Patres illos non habuisse debitum mortis æternæ nisi ea ratione, quia remissa erant eis peccata in virtute mortis Christi future, et si ea nunquam fuisset, ipse quoque nunquam de inferno exissent. Atque ad hunc modum exponenda videtur sententia Hugonis de Sancto Victore, lib. II. de Sacramentis, par. XIV. cap. VIII.

Ad ultimum ex Thoma Waldensi, dicimus Thomam Waldensem docere velle, solam charitatem sine Sacramento, vel in re, vel in voto, hominem a peccato non liberare. Et quamquam vera charitas esse non potest sine Sacramento, vel in re, vel in voto: nec enim fieri potest, ut aliquis diligat Deum super omnia, et non desideret ea remedia, quæ Deus instituit pro reconciliatione peccatoris; tamen si per impossibile aliquis diligeret super omnia Deum, et tamen nollet Sacramenta suscipere, non justificaretur. Waldensis autem illud scribit contra Wiclefum, qui sentiebat, Baptismum aquæ non esse nisi signum internæ renovationis; quæ est etiam hæres Calvinistarum. Verba ejus hæc sunt: « Quamvis bonus fuerit, plena fide; deo tamen sine visibili Sacramento, vel re ipsa, vel affectu gravido consecuto, sine aqua salvus esse non poterat etc. » Quæ sunt omnino consentanea doctrinæ, quam tradit Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 4. ubi docet contritionem quidem reconciliare hominem Deo ante susceptionem Sacramenti: tamen eam reconciliationem non esse tri-

buendam soli contritioni, sed contritioni cum voto Sacramenti suscipiendi, quod votum semper in ea includitur.

Decima septima objectio. Si per contritionem peccata remittuntur, quorsum homines contritii baptizantur, vel reconciliantur? et nonne falsa est forma Sacramenti: Ego te baptizo, vel absolvo, si is jam lotus et absolutus est, cui sic loquimur?

Respondeo: Sacramentum non frustra suscipitur ab eo, qui per veram contritionem justificatus est. Primum, quia Sacramentum auget gratiam, et penam temporalem remittit, vel totam, ut in Baptismo, vel ex parte, ut in Absolutione: Contritio enim cum solo Sacramenti voto, culpam quidem purgat, sed reatum lotius poenæ temporalis raro admodum tollit. Secundo, quia nemo certo scire potest, se veram contritionem habuisse; et attritio cum solo Sacramenti voto non justificat. Itaque ut quis de adepta indulgentia securus sit, debet omnia illa remedia adhibere, quæ Deus ad peccata purganda instituit. Tertio, quia pactum implere debet, quod cum Deo quodam modo pepigit, qui per votum Sacramenti suo tempore suscipiendi, gratiam reconciliationis accepit.

Neque forma Sacramenti redditur falsa. Nam qui dicit: Ego te baptizo, vel absolvo, non affirmat se absolute baptizare vel absolovere, cum non ignoret, multis modis fieri posse, ut neque baptizet, neque absolvat, licet ea verba pronuntiet, nimirum si is, qui Sacramentum suscipere videtur, forte non habeat suscipiendi intentionem, vel non sit rite dispositus, aut obicem ponat. Igitur Minister illis verbis nihil aliud significat, nisi se, quod in se est, Sacramentum reconciliationis vel absolutionis impendere; quod vim habet in homine disposito peccata omnia dimittendi. Quare S. Thomas in 3. par. quæst. 84. art. 3. ad ultimum, ita exponit verba illa: « Ego te absolvo », id est, Sacramentum Absolutionis impendo.

Præterea, quemadmodum (ut in responsione ad quartam objectionem diximus (S. David orabat: *Amplius lava me ab iniquitate mea*, ita potest etiam idem peccatum sæpius ad Confessionem adduci, sæpiusque ministerio Sacerdotis absolvi: quia dum in hac vita sumus, semper aliquid ex peccato inductum, purgari potest, ut poenæ temporalis

reatus, aut vulnus aliquod ex peccato relictum. Sed de his satis.

CAPUT XV.

Nullum esse peccatum, quod per veram Penitentiam non deleatur.

Sequitur questio nona: Utrum omnia peccata per veram Contritionem sive Penitentiam deleantur: est autem duplex sensus hujus questionis. Alter, an omnis peccator possit agere penitentiam: sunt enim qui existunt, interdum aliquos, vel ob multitudinem, vel ob magnitudinem peccatorum ita descri a Deo, ut nunquam sint auxilium divinum ad recte penitendum habituri. Alter sensus est, an si quis egerit Penitentiam, nulla sit tanta peccatorum multitudo, vel gravitas, quæ penitendo non possit expiari. Nam et Novatiani videntur in ea sententia fuisse, ut ob gravissima quædam scelera nulla sit tanta peccatorum multitudo, ut ex Paciano in epist. 3. ad Sympronianum, et ex Ambrosio lib. 1. de Penitentia, cap. 9. et lib. II. cap. 2. et 4. intelligimus: et Richardus Armachanus, lib. IX. quæstionum Armenorum, cap. 27. probabile esse docuit, ob quædam ingentia crimina non posse veniam impetrari, etiamsi ageret peccator quidquid posset pro venia impetranda. Sed quoniam de sensu priore tractandum erit in disputatione de gratia, et libero arbitrio: nunc solum de posteriore breviter disseremus.

Illud igitur affirmamus, non ut probabile, quemadmodum loquitur Armachanus, sed plane ut certum, et apud Catholicos exploratum, nullam esse peccatorum multitudinem, vel gravitatem, quæ per veram Penitentiam non expiatur. Nam in primis Ezech. XVIII. et 33. Deus sæpius clamat: *Nolo mortem peccatoris*; et sine ulla exceptione veniam pollicetur omnium iniquitatum, si impius se poeniterit vite præterite, cum emendationis proposito: quod idem in Isaia cap. 1. et 53. et in Jerem. cap. 18. et aliis Prophetis legitimus. Porro Joel II, cap. 32. addit particulam universalem: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit* (1). Nemo autem serio Penitentiam agit, qui non invocet nomen Domini: nam in eodem cap.

(1) Joel. II, 32.

describens idem Propheta Penitentiam, ait *Convertimini ad me in toto corde vestros, in jejuniis, fletu et planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra.* Et infra: *Inter vestibulum et altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini et dicent: Parce Domine, parce populo tuo (1).* Et Jonæ III: *Operiantur sacis homines, et iumenta, et clamant ad Dominum in fortitudine (2).*

In Testamento novo Matth. XI. Dominus sine exceptione omnes invitavit ad se: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos (3).* Matth. XVI. omnium peccatorum solvendorum sine exceptione Petro potestatem tribuit: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelo (4).* Matth. XVIII. rursus generatim dicit Apostolis: *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelis (5).* Et ibidem de numero, ne forte quis peccata alioquin ob frequentes lapsus irremissibilia esse crederet, non solum usque septies, sed etiam usque septuagies septies peccata dimittenda esse admonuit, numerum certum ac finitum, pro incerto et infinito ponens, ut Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, et alii Patres in commentario hujus sententiae annotarunt. Et Joan. XX. sine exceptione personarum: *Quorum, inquit, remisistis peccata, remittuntur eis (6).* Cum igitur Dominus omnes ad se peccatores invitet ac vocet, quis audebit aliquos excludere? cum ille, quaecumque solvantur a suis in terra, soluta esse dicat in caelis, quis obstrepere audebit, ac dicere quaedam esse peccata, quæ per veram Penitentiam, et Sacerdotum ministerium solvi nequeant? cum ille, quorum peccata Apostoli remisissent, iisdem remissa esse testetur, quis erit tam temerarius, qui aliorum peccata irremissibilia esse disputet? cum ille denique toties remittenda esse peccata judicaverit, quoties ad Penitentiam is qui peccavit redierit, quis indulgentiam Dei ad certam mensuram ac numerum peccatorum restringet?

Accedit Ecclesie Catholice definitio. Nam in primo capite Concilii Lateranensis (Cecumenici, et frequentissimi, quod sub Innocentio III. celebratum est, habetur ea sententia: « Si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potestatem semper Penitentiam reparari; cui sententiae consentiunt omnium fere Pa-

(1) Joel. II, 12. — (2) Jonæ, III, 8. — (3) Matth. XI, 28. — (4) Matth. XVI, 19. — (5) Matth. XVIII, 18. — (6) Joan. XX, 23.

trum testimonia. Hilarius can. 18. in Matth. « Neque fas est, inquit, nos ex præscripto legis, dandæ veniæ numero concludi, cum per Evangelii gratiam sine modo nobis a Deo fuerit indulta. » Ambrosius lib. II. de Penitentia, cap. 4: « Omnibus, inquit, conversis pollicetur veniam, quia scriptum est: Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. » Hieronymus in epist. ad Oceanum, de digamia: « Frustra, inquit, mortuus est Christus, si aliquos vivificare non potest: mentitur Joannes Baptista, et digito Christum, et voce demonstrans: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in sæculo, quorum Christus peccata non tulerit etc. » Augustinus lib. I. retract. cap. 49. revocat, quod in lib. I. de sermone Domini dixisse videbatur, esse ingens aliquid peccatum quod nulla ratione remitti possit: « Addendum, inquit, fuit: Si in hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto, non est utique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. » Eandem sententiam apud Basilium, in epist. ad Virginem lapsam, Chrysostomum in epistolis duabus ad Theodorum de reparatione lapsi, atque apud alios passim invenies.

His addi possunt exempla Scripturæ divine. Nam in Regibus Israel pejo rem Achabo, et in Regibus Juda pejo rem Manasse non facile reperies: uterque tamen per Penitentiam veniam impetravit. Vide de Penitentia Achab, lib. III. Regum, cap. 21; de Penitentia Manasse lib. II. Paralip. cap. 33.

In Testamento novo orat Stephanus, Actor. 7, pro lapidatoribus suis, qui tamen Spiritui sancto resistebant, ut ipse illis dixerat: et, ut ab Augustino paulo ante audivimus, pro iis non imprudenter oratur, de quibus non desperatur. Actor. VIII. hortatur Petrus Simonem Magum ad Penitentiam, eumque corripit, qui tamen gravissime peccaverat: et, ut loquitur Augustinus serm. 11. de verbis Domini: « Quis est fructus correctionis, sine ulla spe remissionis? » II. Corinth. 2. Paulus Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem jusserrat I. Corinth. 5. tradi Satanae, et de quo dixerat: « Audiat inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, ut uxorem patris sui aliquis habeat. »

CAPUT XVI.

Solentur objectiones; ac de peccato in Spiritum sanctum breviter disputatur.

Sed objectiones solvendæ sunt. Ac primum objiciebant olim Novatiani illud Heli sacerdotis, I Regum II: *Si peccaverit vir in circum, placari ei potest Deus; si autem in Deum peccaverit vir, quis pro eo orabit? (1).*

Respondet Ambrosius lib. I. de Penitentia cap. 8. illud: *Quis orabit?* non significare: Nullus orabit, sed: Quærendus erit insignis aliquis Dei amicus, qui oret, qualis fuit Moses, qui pro populo idololatra oravit, et exauditus est. Exod. 32. Videtur Heli more humano esse locutus. Nam inter homines rari inveniuntur, qui apud Principem intercedere audeant, quando reus Principem ipsum immediate laesit: alioqui facilis est interesse, quando inter privatos injuria consistit. Summa est: Heli nihil aliud significare voluisse, nisi peccata in Deum difficiliter explari, quam in homines.

Secunda objectio sumitur ex lib. Proverb. cap. I. ubi sapientia Dei sic loquitur: *Quia vocavi, et renuistis: extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret etc. tunc invocabunt me, et non exaudiam; mane consurgens, et non invenient me (2).* Et Psalm. XVIII: *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret ad Dominum, nec exaudivit eos (3).* Et Hierem. XIV: *Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum (4).*

Respondeo: Verba sapientie in Proverbiis, de iis potissimum accipienda sunt, qui post hanc vitam in die Judicii sive universalis, sive particularis, inutiliter Penitentiam agent, et refrigerium aliquod petent, nec impetrabunt, quia tempus Penitentiae non est, nisi in vita presentis; de quibus, etiam loquitur liber Sapientie, cap. V. cum ait: *Tunc dicent intra se, Penitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum etc. (5).* Et Dominus Matth. XXV. introducit fatuas virgines post clausum ostium dicentes: *Domine, Domine aperi nobis (6).* Et Lucæ XIII. clarioribus verbis: *Cum intraverit, inquit, paterfamilias, et*

clauserit ostium et incipietis foris, stare, et pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis; et respondens dicit vobis: Nescio vos unde sitis: tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicit vobis: Nescio vos unde sitis; discedite a me omnes operarii iniquitatis; ibi erit fletus, et stridor dentium etc. (7). Et Lucæ 16. introducit divitem in inferno implorantem Abrahamum, et nihil impetraentem. Loqui autem librum Proverbiorum de vita futura, perspicuum est ex illis verbis: *Ego quoque in inferno vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis quod timebatis advenit (8).*

Quod si ea verba ad hanc etiam vitam referre placeat, sine dubio accipienda erunt de invocatione Dei ad poenas arcedandas, non de vera Penitentia, neque de seria cupiditate liberationis a culpa: ad quem modum intelliguntur alia duo loca, ex Davide et Hieremia. Nam de invocatione Dei ex vera Penitentia, non potest falsum esse quod scribit Joel cap. II: *Omnis qui invocaverit nomen Domini deus erit (9).*

Tertia objectio continet exempla duo eorum, qui Penitentiam in hac vita egerunt, nec indulgentiam meruerunt. Lib. II. Machab. cap. IX. de Antiocho inquit Scriptura: *Orabat hic scelestus Deum, a quo non esset misericordiam consecutus (10).* Et in epist. ad Hebr. cap. XII. de Esau inquit Apostolus: *Scitote quoniam postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit Penitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eum (11).*

Respondeo, dubitari non potest, quin Antiochus solum corporis mortem, et cruciatum illum viscerum, quo vexabatur, avertere oratione sua desideraverit; et ideo cum vera non fuerit ejus Penitentia atque conversio, mirum esse non debet, si nihil etiam a Domino impetraverit. Porro Esau neque apud patrem locum benedictionis invenit, quia jam in alterum collata benedictio illa, irrecuperabilis erat; neque apud Deum Penitentia ejus vim ullam habuit, quia non ex corde conversus est ad Deum, neque flevit ob culpas in Deum admissas, sed solum ob hereditatem amissam. Nam illo ipso tempore, quo Penitentiam agere videbatur, necem fratris sui animo volebat; si cenim ait Gen. XXVII. *Venient dies luctus patris mei, et occidam*

(1) I Reg. II, 25. — (2) Proverb. I, 24, 28. — (3) Psalm. XVII, 42. — (4) Hier. XIV, 22. — (5) Sap. V, 3. — (6) Matth. XXV, 11. — (7) Luc. XIII, 25 et seq. — (8) Prov. I, 26. — (9) Joel. II, 31. — (10) II Machab. IX, 43. — (11) Heb. XII, 17.